

УНІКАЛЬНА ЖІНКА – МАРІЯ КОВАЧ

Здається, що про першу українську чеміонку світу подолянку Марію Ковач написано немало. Водночас небагато знайдеться фахівців, особливо у сфері спорту, не кажучи вже про юних атлетів, які хоча б чули про унікальну, сповна обдаровану природною силою, з непереможним українським характером спортсменку Марію Ковач.

Ця жінка гідна того, аби стояти пліч-о-пліч з велетнями українського спорту Іваном Піддубним, Олександром Гаркавенком, Михайло Мазуркевичем, Данилом Посуньком, Терентієм Коренем, Захаром Яловим, Іваном Фірцаком, Броніславом Нагурським, Яковом Куценком та багатьма іншими славетними силачами минулого століття.

Сьогодні не бракує спортивних кумирів для молоді. Але спортивний і життєвий шлях Марії Ковач спонукає нас ще і ще раз розповідати про цю талановиту жінку. Отож ми вирішили узагальнити усю відому про неї інформацію.

Чимало документальних матеріалів про життя Марії Ковач зберігається у Вінницькому краєзнавчому музеї та державному архіві Вінницької області. Свого часу окремі статті про неї вміщували “Спортивна газета” (1971 р., 20 лютого), “Молодь України” (1991 р., 14 травня), журнал “Україна” (1976 р., №28). Неабияк долучились до пропаганди її імені Л. Анохіна, В. Буданов, І. Конончук, Л. Лиса, К. Новофастівська, П. Суківський, Л. Шаміс та ін. Окремі згадки про Марію Ковач містяться в художньо-документальній повісті “Ранок повсталого Поділля” В. Вітковського (Одеса, 1988), у монографії вінницьких авторів “Історія виникнення й розвитку фізичної культури та спорту на Україні” (Вінниця, 1997), у фундаментальній колективній праці за редакцією І. Федоренка “Золоті сторінки олімпійського спорту України” (Київ, 2000).

Марія Ковач народилася у 1898 році на Вінниччині у багатодітній сім’ї гніванського робітника-цукровара Якіма Ковача. Самостійний заробіток почався для неї дуже рано в заводській кравецькій майстерні спецодягу. У 1913 році в родині трапилася біда – батько, внаслідок аварії, став інвалідом. Семеро дітей залишилося без годувальника. П’ятнадцятирічній Марійці довелося замінити батька. Того голодного року, де тільки не шукали заробітку подоляки. Марія подалася до родини в Одесу, сподіваючись у багатолюдному вантажному порту заробити трохи грошей. Рекляма привела її до борцівського залу спортивного

товариства “Уніон стар”. Знайомство з атлеткою Л. Кривошеєвою змінило її долю. “Боротися зможу хоч із чортом” – відказувала юнка. – “Там сім’я голодує, а я ще й рубля не послала”. За рекомендацією подруги, яка професійно займалась важкою атлетикою, Марія поїхала до фахівців боротьби у Петербург.

Вродлива, фізично розвинута дівчина справила неабияке враження на знавців жіночого спорту. Директор дамського чемпіонату з клясичної жіночої боротьби Алекс Мюллер запропонував обдарованій дівчині підписати контракт, в якому значилось “Я, Ковач Марія Якимівна, згідна виступати в цирках, театрах, садах, вар’єте, кінематографії і при потребі виїжджати з трупом до будь-якого кутка Російської імперії”. Пропозиція контракту – 40 рублів щомісячно була в той час фантастичною. Таких грошей її рідні ніколи не тримали в руках. Тоді, щоправда, вона й не могла замислитися якою кабалою стане для неї цей договір, і які казкові прибутки принесуть цирковому ділку її талант, сила та здібності.

Після невеликої й напруженої підготовки Марія Ковач починає успішно виступати на манежі петербурзького цирку. П’ятнадцятирічна атлетка, на ймення, відмінне від “надто простого” імені Марія – “Лілі”, яке дав їй А. Мюллер, стала сенсацією, кумиром публіки. Спортивний журнал “Геркулес” в одній із заміток 1914 року писав “У цирку Мартиненка... великим успіхом користувалася приваблива Ковач, яка була непереможна й отримала перший приз за красу статури”. Марія перемагала зірку манежів Кельт із Шотландії, болгарку Гловчеву, Василеско з Румунії.

У 1915 році в Києві за рекордної кількості глядачів Марія Ковач перемагає чемпіонку світу з Ревеля Кармен Гіральді. В 17 років заволоділа чемпіонським титулом! Господареві цього було мало. Заради прибутків він вигадував найрізноманітніші силові трюки: Марія зубами гнула залізо, лягала на поміст, яким проїздив автомобіль, боролася одночасно проти чотирьох суперниць. Одного разу на реклямних щитах цирку Мюллера з’явилася така афіша: “Вперше у світі! Небачений поєдинок! Юна дівчина проти андалузького бика!.. В ролі гладіятора виступає борець і красуня Ковач”.

Але блискуча спортивна кар’єра виявилася недовгою. За стінами циркових арен розгорталися бурхливі воєнно-політичні події. Перша світова війна, листи з дому, вістки про поневіряння земляків дали зрозуміти, що її місце тепер не в

цирку. Рішуче відмовивши А. Мюллеру виїхати за кордон, вона повертається додому, до рідних, які вже перебралися в Жмеринку. Записалася на короткотермінові курси сестер-жалібниць. Тут, на короткий час, доля звела її з майбутнім видатним мікробіологом, академіком Данилом Заболотним, який також повернувся на рідне Поділля з Петербургу. Не раз згадувала його уроки людяності, готовності до самопожертви заради життя інших.

Впродовж 1916-1920 років Марія Ковач сумлінно виконувала обов'язки санітарки, сестри-жалібниці в Жмеринському лазареті для поранених, в санітарному поїзді №2 Південно-Західного фронту, пізніше в Гніванському шпиталі. Ніхто не знав, що скромна санітарка – знаменита Марія Ковач. Хіба тільки дивувалися, коли сама, без допомоги переносила поранених.

В 1922 р. М. Я. Ковач – сестра-жалібниця польового пересувного шпиталю 1-го кінного корпусу Червоного козацтва під командуванням Віталія Примакова.

Після громадянської війни до занять спортом Марія Ковач вже не повернулася. У 1923 р. вона вийшла заміж за Олександра Вербовенька, поштового службовця, пізнала долю дружини репресованого, сама виховувала дочку й сина. Чоловік загинув у роки сталінських репресій, у 1985 році його було реабілітовано. Пережила фа-

шистську окупацію. Мешкала у Гнівані, Дашеві, Вінниці. У Вінниці усе життя пропрацювала друкаркою.

Щоб вижити в голодні 1932-33 роки продала усі свої золоті та срібні нагороди, залишивши на згадку тільки срібний годинник фірми "Омега".

Незважаючи на складну життєву долю, любов до спорту зберігала все життя. Серед чотирьох онуків, саме внучку вчила техніці боротьби, ще в поважному віці могла виконувати "міст". Довго залишалася міцною й енергійною, подібно до діда, який прожив 105 років, батька, який замолоду жартома піднімав двох дебелих чоловіків, сестри Л. Я. Тонкогосенко, яка ще в 90-річному віці передавала сімейні документи та фотографії до вінницького краєзнавчого музею.

Марія Якимівна Ковач (Вербовенко) померла 12 квітня 1979 року у Вінниці на 81-му році життя.

Хочеться, аби пам'ять про першу українську чемпіонку світу з жіночої класичної боротьби, людину добру й завжди усмінену, довго береглася серед українського загалу й передавалася молодим поколінням.

**Оксана Вацеба,
Микола Галайдюк
(Львів)**

CONGRATULATION
ON YOUR
80TH ANNIVERSARY



ROBERT P. KEYBIDA, DMD
FAMILY DENTISTRY

"We Make Your Smile Count!"

Родинний дентист

Принймає за попереднім домовленням

MILLBURN MEDICAL ARTS BUILD

116 MILLBURN AVE., SUITE 109

MILLBURN, NJ 07041

PHONE: (973) 921-9097

FAX: (973) 921-9196

NTU
Newark Trade

CONGRATULATION
ON YOUR 80TH ANNIVERSARY

from

The Wislocky Family

